

Kultur- og kirkedepartementet
Pb. 8030 Dep.
0030 Oslo

Saksbehandler: Espen Hernes
Dir. tlf: 23 11 75 68

Vår ref: 2004/690 Vår dato: 30.12.2004
Deres ref: 2002/2164 Deres dato: 3.6.2004
KU/KU2 sj:

Vurdering av etablering av et Nasjonalt Bergkunstsenter i Alta

ABM-utvikling viser til brev fra Kultur- og kirkedepartementet, der ABM-utvikling bes om å ”å vurdere en eventuell etablering av Nasjonalt Bergkunstsenter. Saken må vurderes på et bredt grunnlag, og de nødvendige faglige utredninger må gjennomføres i kontakt med relevante og berørte miljøer. Vi ber videre om at ABM-utvikling vurderer om det er nødvendig med et nybygg i forbindelse med eventuell etablering. Utredningen og de faglige utredningene må foreligge i Kultur- og kirkedepartementet innen 31. desember i år.”

Bakgrunnen er følgende vedtak i Stortinget i forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014 og Inst. S. nr. 155 (2003-2004): ”Stortinget ber regjeringen å vurdere en etablering av Nasjonalt Bergkunstsenter i nær tilknytning til Alta Museum i samarbeid med Finnmark fylkeskommune”.

ABM-utviklings tilnærming

ABM-utvikling er kjent med at det er diskusjoner om bruken av begrepet ”bergkunst”. Det er imidlertid godt innarbeidet i relevante miljøer og dokumenter, og ABM-utvikling vil derfor bruke ”bergkunst” i dette notatet uten å gå inn i en nærmere vurdering av begrepet.

ABM-utvikling har underveis hatt nær kontakt med Riksantikvaren og Finnmark fylkeskommune. I tillegg vil vi vise til møtet i Vadsø 25.11.2004 der alle berørte parter var invitert, og der alle unntatt Tromsø Museum var til stede; Sametinget, Alta kommune, Alta Museum, Finnmark fylkeskommune, Riksantikvaren og ABM-utvikling (se vedlagt referat).

Etter en gjennomgang av foreliggende dokumenter i saken, har ABM-utvikling ikke sett behovet for å innhente nye faglige utredninger for en vurdering av forslag og strategier videre.

Det er særlig to dokumenter som er sentrale i saken (vedlagt):

- ”Etablering av nasjonalt bergkunstsenter – idéutkast med kostnadsestimat” – fra Finnmark fylkeskommune og Alta kommune april 2002.
- ”Sikring av bergkunst - Bergkunstprosjektet” – notat 10.03.2004 fra Riksantikvaren til Miljøverndepartementet.

Andre viktige dokumenter (vedlagt):

- ”Ansvarsforhold og rollefordeling i forhold til skjøtsel av bergkunst i forhold til Samisk kulturminneråd” – notat fra Samisk kulturminneråd til Finnmark fylkeskommune 13.04.2000.
- ”Nasjonalt Bergkunstsenter i Alta – uttalelse fra Tromsø Museum” – fra Tromsø Museum til Utdannings- og forskningsdepartementet 5.5.2004.
- ”Møte vedrørende Bergkunstsenteret/Verdensarvsenteret for bergkunst i Alta” – møtereferat fra Finnmark fylkeskommune fra møte 25.11.2004. Det må understrekes at formuleringene i referatet ikke har vært gjennom noen for godkjenning av partene.

ABM-UTVIKLINGS OPPSUMMERING

På grunnlag av kontakter med berørte parter og foreliggende dokumenter kan ABM-utviklings vurdering av etablering av et Nasjonalt Bergkunstsenter i Alta oppsummeres slik:

- ABM-utvikling vil understreke at vi ser positivt på en videre prosess for et styrket og samlet miljø i Alta knyttet til museet og bergkunsten, og vår vurdering er at alle berørte aktører slutter seg til dette.
- ABM-utvikling ser det som svært positivt og avgjørende for videre framdrift at kommunen og fylkeskommunen viser sterk motivasjon, entusiasme og drivkraft.
- ABM-utvikling mener det ikke er aktuelt å knytte nasjonal myndighet og forvaltningsansvar til Alta, og at begrepet ”Nasjonalt Bergkunstsenter” derfor kan gi et noe misvisende inntrykk.
- ABM-utvikling mener at videre oppbygging bør skje innenfor rammene av én institusjon med utgangspunkt i Alta Museum, og at det derfor ikke er aktuelt å etablere en egen institusjon for bergkunsten.
- ABM-utvikling vil legge til grunn en organisasjonsform i tråd med Kulturmeldingens signaler om selvstendige institusjoner med en armlengdes avstand til forvaltningen.
- Det bør vurderes om Alta Museum skal innta en rolle som ansvarlig for et nasjonalt museumsnettverk for formidling av bergkunst.
- ABM-utvikling vil understreke det felles ansvaret som ligger i en videre oppbygging. Både Alta kommune og Kultur- og kirke departementet bør vurdere ytterligere tilskudd, men ABM-utvikling vil understreke at fylkeskommunens museumsandel er lav, og at det er avgjørende at sentral og regional kulturminneforvaltning tar et medansvar for forutsigbar driftsfinansiering, ut fra et generelt sektoransvar for bergkunst og et spesielt ansvar for verdensarven.
- ABM-utvikling mener en videre oppbygging av et verdensarvsenter ved Alta Museum tilsier behov for nytt areal. Behovet for nybygg og økt areal må knyttes opp til framtidig volum på aktivitet, personale og driftsbudsjett. Vi vil samtidig stille spørsmål ved volumet på utbyggingen som er skissert, som kan virke noe omfattende i forhold til behovene.
- ABM-utvikling mener at kommunen og fylkeskommunen fortsatt vil være hovedaktører for å drive prosessen videre, samtidig med at Sametinget koples inn.
- På statlig nivå bør det etableres en dialog mellom Kultur- og kirke departementet og Miljøverndepartementet for en diskusjon av strategi og virkemidler.

ABM-utvikling vil i det følgende gi en beskrivelse av viktige prosesser innenfor de ulike sektorene i del 1: *Utgangspunkt og status*, som samlet danner en bakgrunn for del 2: *ABM-utviklings vurderinger*.

1. UTGANGSPUNKT OG STATUS

1.1 Bergkunsten i Alta¹

Bergkunsten i Alta ble innskrevet på UNESCOs Verdensarvliste 3. desember 1985. Listen omfatter kulturminner av særskilt stor nasjonal og internasjonal verdi, og bergkunsten i Alta er det eneste forhistoriske av de 5 norske kulturminnene på listen. På UNESCOs Verdensarvliste finner vi også Bryggen i Bergen, Røros, Urnes stavkirke og Vegaøyene.

De første helleristningene ble oppdaget høsten 1972. Bergkunsten er mellom 6 200 - 2 000 år gammel. Den ble laget av jeger-fangstfolk og gir oss et glimt av deres hverdagsliv, forestillinger og ritualer. Verdensarvområdet i Alta består av fem områder, hvorav et område med helle-malerier og fire områder med helleristninger. Antall figurer anslås i dag til å være minst 5 000. Det største området er Hjemmeluft/Jiepmaluokta, hvor Alta Museum ligger. Dette er det eneste området som er tilrettelagt for publikum. Alta museum og verdensarvområdet har et årlig besøk på ca. 70 000.

1.2 Utredningen ”Etablering av nasjonalt bergkunstsenter”

Utredningen ”*Etablering av nasjonalt bergkunstsenter – idéutkast med kostnadsestimater*” fra april 2002 er det sentrale grunnlagsdokumentet i saken. Utredningen er grundig og informativ, og gir et godt grunnlag for videre strategier og arbeid. Den gir et bilde av den motivasjon og entusiasme som ligger bak prosessen som fylkeskommunen og kommunen har satt i gang for å etablere et senter for bergkunst i Alta i tilknytning til Alta Museum. Finnmark fylkeskommune står fram som den sentrale pådriveren i prosessen.

Utredningen omtaler ulike pågående prosesser som samlet danner utgangspunkt for utredningen;

- bergkunsten i Alta som verdensarv
- oppfølging av forvaltningsplanen som ble vedtatt i 2002 for verdensarvområdet i Alta
- det nasjonale bergkunstprosjektet og overgangen til varige løsninger, med fylkeskommunen som sentral aktør
- Alta Museum, museumsreformen og konsolidering av museene i Finnmark
- oppfølging av fylkesplan for Finnmark 2002 – 2005
- bergkunstsenteret som ledd i regional utviklingsstrategi og satsing på arbeidsplasser innen kultur

Utredningens utgangspunkt er vedtak i fylkeskommunen om å opprette et dokumentasjonssenter for bergkunst i Alta. Det legges vekt på prinsipper og ansvar i henhold til UNESCOs liste om forvaltning av verdensarven. Som mål peker utredningen på følgende: ”*Målsettingen med et kompetansesenter i Alta er å ivareta verdensarven på en best mulig måte, samtidig som*

¹ Fra Alta Museums hjemmeside: <http://www.alta.museum.no/>

utviklingsarbeid i tilknytning til bergkunst vil stå i fokus. Dette gjelder særlig utvikling i tilknytning til dokumentasjonsmetoder, konserveringsmetoder, overvåking etc. Et annet viktig mål er at det store forskningsmaterialet som verdensarven representerer, skal legges til rette for at forskere og studenter nasjonalt og internasjonalt skal kunne anvende det i sitt forskningsarbeid". Videre heter det: "Verdensarvsenteret for bergkunst skal bli en slagkraftig, dynamisk og nyskapende institusjon for forskning, forvaltning og formidling i Alta og Finnmark, så vel nasjonalt og internasjonalt".

I omtalen av senteret, Alta museum og konsolideringsprosessen i fylket understrekes museets sterke formidlingsprofil og mulige rolle i et nasjonalt museumsnettverk: *"Som ledd i denne prosessen skal det også utvikles nasjonale nettverk hvor enkelte museer skal utgjøre "motorer". Det er naturlig at Verdensarvsenteret - Alta Museum bygger på den kompetanse som museet i dag innehar på formidling og tilrettelegging av bergkunst, og blir en nasjonal motor i et framtidig bergkunstnettverk".*

Utredningen diskuterer en mulig samorganisering av museet og bergkunstsenteret, der følgende fordel beskrives med en samlet, konsolidert enhet: *"Sammenslåingen av Alta Museum og bergkunstsenteret til én institusjon – Alta Museum – Verdensarvsenter for bergkunst - vil skape en institusjon med en solid faglig tyngde, som vil sikre kvalitet i alle ledd av formidlingen".*

Oppgavene blir samlet sett beskrevet som følger: *"Oppgavene som et slikt senter tiltenkes avhenger av at alle instanser er villige til å avgi oppgaver for å kunne samle dem i et senter. Listen nedfor er ikke utfyllende, men gir en pekepinn for de baner vi tenker i:*

- Være en institusjon med vitenskapelig tyngde.*
- Forvalte og formidle verdensarven på en helhetlig måte.*
- Generere og inneha kompetanse på bergkunst.*
- Være ledende i et nasjonalt bergkunstnettverk.*
- Fungere som arkeologisk museum for hele Finnmark.*
- Styrke virksomheten omkring Altas nyere tids historie.*
- Videreutvikle formidlingen av bergkunst, forhistorie og Altas nyere tids historie til alle publikumsgrupper.*
- Videreutvikle arbeidet med den kulturelle skolesekken og være en ressurs for de øvrige museene i fylket".*

Utredningen ender opp med en gjennomgang av personal- og arealbehov, knyttet til *"Verdensarvsenteret for bergkunst"*. I en etableringsfase foreslås følgende 4 stillinger: Direktør, konservator, professor II og sekretær. Driftsbudsjettet beregnes til ca. 3 mill. kroner pr. år, med forslag til fordeling 1 mill. kroner fra Finnmark fylkeskommune og resterende 2 mill. kroner fra Miljøverndepartementet, ut fra en argumentasjon om at Miljøverndepartementet skal ha et hovedansvar for den del av driften som gjelder verdensarvsenteret.

Arealbehovene knyttes blant annet til økt aktivitet, flere stillingsbehov for diverse rom, auditorium og utstillingsareal, og beregnes til i underkant av 2 300 kvm. Investeringskostnadene estimeres i dag av fylkeskommunen til ca. 50 mill. kroner, med et forslag til fordeling 10/10/30 mill. kroner på hhv. kommune, fylkeskommune og stat.

1.3 Politiske vedtak i kommune og fylkeskommune

Både Finnmark fylkeskommune og Alta kommune har gått inn for å opprette et bergkunstsenter i Alta i tilknytning til Alta Museum. Fylkestinget behandlet saken i juni 2004 og gjorde følgende vedtak:

- *Det nedsettes et utvalg med representanter fra Alta kommune og Finnmark fylkeskommune som skal arbeide videre med etableringen av Bergkunstsenteret og eventuelt delta i et utvalg med ABM- utvikling.*
- *Konsolideringsprosessen mellom Alta Museum og bergkunstsenteret/ fylkeskommunen videreføres for å komme fram til en avtale vedrørende organisering og drift av en ny konsolidert enhet.*
- *Fylkeskommunen deltar i investering av nybygg med inntil 10 mill. kroner som finansieres gjennom låneopptak.*

1.3 Sikring av bergkunst – Bergkunstprosjektet 1996 – 2005²

Sikring av bergkunst - Bergkunstprosjektet startet opp i 1996 og skal avsluttes 31. desember 2005. Bakgrunnen for prosjektet var en økende oppmerksomhet omkring nedbryting og forvitring av den forhistoriske automatisk fredete bergkunsten. Anslått behov var ca 11 mill pr. år. Den årlige bevilgningen har ligget på i underkant av 6 mill. I tillegg har Riksantikvaren fra og med 2002 finansiert 2 stillinger ved Bergen Museum (BMU) for geolog og botaniker.

Målet med Bergkunstprosjektet er å sikre 300 av de mest utsatte bergkunstlokalitetene i Norge innen utgangen av 2005. Sikring innebærer arkeologisk og naturvitenskapelig dokumentasjon inkl. tilstandsvurdering, og utarbeiding av plan for videre konservering og skjøtsel. Prosjektet administreres av Riksantikvaren, der en prosjektleder og to prosjektmedarbeidere arbeider med prosjektet. Hoveddelen av feltarbeidet utføres av de fem arkeologiske landsdelsmuseene.

Status for Bergkunstprosjektet

Fram til nå har prosjektet oppnådd resultater som vekker oppsikt også internasjonalt, spesielt i forhold til kunnskap om nedbryting av bergflater. Det er blitt påpekt at årsaken til den norske suksessen på dette området blant annet er den muligheten fagfolk har hatt gjennom en stabil og forutsigbar økonomi til langsiktig og målrettet arbeid og samarbeid. Samtidig er det store utfordringer knyttet til forvaltning og skjøtsel av bergkunst.

Etter Riksantikvarens vurdering har utarbeiding av skjøtelsesplaner, iverksetting av skjøtselstiltak og oppfølging av disse vært, og er, et vedvarende problem. Problemene omfatter administrasjon, arbeids- og ansvarsfordeling, kompetanse og økonomi. Ideelt skulle prosedyren være følgende:

- Landsdelsmuseet og fylkeskommunen prioriterer i fellesskap hvilke lokaliteter man vil sikre, samt på hvilket nivå man ville legge seg når det gjelder skjøtsel og tilrettelegging.
- Landsdelsmuseet foretar dokumentasjon og tilstandsvurdering, lager utkast til tiltaksdelen av skjøtelsesplanen og sender denne over til fylkeskommunen.

² Beskrivelsen i punkt 1.3 er basert på Riksantikvarens notat om Bergkunstprosjektet 10.03.2004 til Miljøverndepartementet.

- Fylkeskommunen slutfører skjøtelsesplanen og sørger for de nødvendige avtaler og arbeidsfordeling. Skjøtelsesplanen er dermed ferdig, og fylkeskommunen har ansvaret for iverksetting og oppfølging.

Det er det siste punktet som har vist seg vanskeligst å gjennomføre. For å lette gjennomføringen, har Riksantikvaren nå gitt sterkere føringer når det gjelder arbeidsfordeling. Men hovedårsaken til at skjøtelsesarbeidet stopper opp, er manglende kapasitet og økonomi i fylkeskommunene.

Sikring av bergkunst etter 2005

Det er etter Riksantikvarens syn tre hovedforutsetninger for at arbeidet med sikring av bergkunst skal kunne fortsette etter prosjektslutt:

- Fylkeskommunene og eventuelt kommunene må sikres midler til å videreføre arbeidet med skjøtsel av bergkunst. Utfordringen her er først og fremst av økonomisk art. Enkelte fylkeskommuner vil selv inneha den nødvendige kompetanse, mens det andre steder vil være nødvendig med styrking av kompetanse og personale. Uansett vil økonomien være avgjørende for om arbeidet kan videreføres eller ikke.
- De tverrfaglige forskningsmiljøene ved landsdelsmuseene må bestå og utvikles videre. Riksantikvaren anser det som et stort tap både på kort og på lang sikt hvis den opparbeidede kompetansen fragmenteres og bortfaller. Riksantikvaren og Miljøverndepartementet må derfor sammen se til at både økonomi og kompetanse ved landsdelsmuseene opprettholdes. Ansvaret for dokumentasjon av bergkunst bør ligge hos landsdelsmuseene.
- Riksantikvaren må opprettholde kapasitet til å samordne arbeidet og på annen måte bistå medarbeiderne ved landsdelsmuseene og fylkeskommunene. Riksantikvaren skal også være pådriver i videreføringen og videreutviklingen av bergkunstbevaringen.

Til dette kreves en forutsigbar økonomi på et nivå som setter de ulike instansene i stand til å opprettholde og videreutvikle et kompetansenettverk, samt utføre det nødvendige arbeidet med metodeutvikling, dokumentasjon og skjøtsel. Riksantikvaren foreslår derfor følgende utgangspunkt:

- De arkeologiske landsdelsmuseene garanteres til sammen inntil 2 1/2 årsverk til arkeologer samt 1 1/2 årsverk til sammen for geolog, botaniker og konservator. Dette medfører en samlet utgift på 2 mill. kroner pr. år.
- Fylkeskommunene må få tilstrekkelige midler slik at de kan ivareta sine oppgaver med skjøtsel og tilrettelegging. Behovet varierer mellom de ulike fylkeskommunene, og bør utbetales som skjøtelsmidler etter søknad til Riksantikvaren. Riksantikvaren foreslår at det settes av 2 mill. kroner pr. år til dette.
- Riksantikvaren må opprettholde kapasitet og kompetanse på sikring av bergkunst. Riksantikvaren må i tillegg til egne lønnsmidler ha midler til kjøp av tjenester. Dette gjelder først og fremst utviklingsarbeid. Riksantikvaren foreslår at det settes av 1 mill. pr. år til dette arbeidet.

Riksantikvaren konkluderer i notatet om bergkunstprosjektet med at det til sammen settes av 5 mill. kroner pr. år til videreføring av arbeidet med sikring av bergkunst etter prosjektslutt i 2005.

1.4 Roller, ansvar og arbeidsdeling i kulturminneforvaltningen³

I kulturminneforvaltningen og i arbeidet med bergkunst er det mange aktører med forskjellige roller og oppgaver. Samarbeidet mellom de forskjellige forvaltningsnivåer er regulert gjennom lov og forskrift. Finnmark fylkeskommune har satt opp følgende korte oversikt:

Miljøverndepartementets rolle

Miljøverndepartementet har et overordnet ansvar for kulturminnevernet i landet og for utforming av statens miljøvernpolitikk. Kulturminnevernet er en del av det samlede miljøvernet. I forhold til internasjonale avtaler og konvensjoner er det Miljøverndepartementets rolle å ivareta dette.

Riksantikvarens rolle

Riksantikvaren som direktorat for kulturminneforvaltningen har ansvar for iverksetting av Stortingets politikk på kulturminneområdet. Riksantikvaren skal ha et overordnet ansvar for kulturminneforvaltningen. Riksantikvaren fordeler midler til drift av verdensarvområdene etter søknad. Det statlige bergkunstprosjektet (se egen omtale) administreres av Riksantikvaren.

Landsdelsmuseet, Tromsø Museums - Universitetsmuseenes rolle

De 5 landsdelsmuseene som alle er tilknyttet universiteter har ansvar etter Lov om kulturminner i forhold til skjøtsel av kulturminner. Landsdelsmuseene har også ansvar for utgravninger og oppbevaring av funn fra arkeologiske lokaliteter. Tromsø Museum har hatt en stor og viktig rolle i forvaltning, forskning og formidling av verdensarvområdene i Alta, og var den drivende kraften i nominasjonsprosessen til verdensarvlisten.

Fylkeskommunens rolle

Fylkeskommunene er delegert ansvar for kulturminneforvaltningen innen sitt fylke. Ansvaret omfatter alle deler av forvaltningen som, uttalelse i plansammenheng, ansvar for fredet og verneverdig bebyggelse, skjøtsel av kulturminner og formidling. I tillegg har fylkeskommunene et samordningsansvar for museene i sitt fylke, og bidrar med driftstilskudd til alle museene.

Sametingets rolle

Miljø- og kulturvernavdelingen til Sametinget og fylkeskommunen er til dels parallelle instanser i forvaltningen av automatisk fredete kulturminner, fylkeskommunene for kulturminner eldre enn 1537 og Sametinget for samiske kulturminner eldre enn 100 år.

Sametinget (tidligere Samisk kulturminneråd, nå Miljø- og kulturvernavdelingen ved Sametinget) har i innspill og kommentarer til førsteutkast til forvaltningsplanen for bergkunsten i Alta uttrykt at de ikke anser seg som hovedansvarlig instans for forvaltning av bergkunst, og ser det heller ikke naturlig at de deltar aktivt i konkret skjøtsel av bergkunsten. Men Sametinget ser det som naturlig at forvaltningen skjer i samforståelse med Sametingets miljø- og kulturvernavdeling. Dette innebærer at Finnmark fylkeskommune plikter å innhente uttalelse fra Sametinget omkring skjøtselstiltak, og at det oppnås enighet om tiltaket. Sametinget vil i sterkere grad involveres i beslutninger omkring formidlingstiltak.

³ Beskrivelsen i punkt 1.4 er tatt fra utredningen "Etablering av et Nasjonalt Bergkunstsenter" fra Finnmark fylkeskommune og Alta kommune.

Kommunenes rolle

Kommunene har ikke et formelt ansvar innen kulturminneforvaltningen, men har ansvar gjennom Plan- og bygningsloven i forhold til kulturminner og miljøverdier.

Alta Museum er pr. i dag en kommunal institusjon som Alta kommune eier og driver med tilskudd fra stat og fylkeskommune. Alta Museum er i følge Museumsplan for Finnmark 1995-2005 ansvarsmuseum for formidling av bergkunst og arkeologi i Finnmark og skal ha et fylkesomfattende ansvar for disse temaene. Samtidig skal museet ivareta Alta kommunes lokalhistorie. Alta kommune har investert store midler i museet, og den forankring og rolle som museet har i kommunen er derfor viktig å ivareta.

1.6 Museumsreformen i Finnmark

Museumsreformen som nå pågår er en faglig kvalitetsreform for en omfattende restrukturering av museumslandskapet. Målsettingen er sterkere enheter med statlig driftstilskudd både museumsfaglig og administrativt-økonomisk, som skal legge grunnlaget for en bedre håndtering av det vide spekteret av oppgaver ved museene; innsamling, dokumentasjon, bevaring, forskning, formidling og tilgjengelighet. De konsoliderte museene inngår i et samlet nasjonalt nettverk, der grupper av museer samarbeider i ulike tematiske og funksjonelle nettverk med sikte på å legge til rette for bedre samarbeid og samordning. Reformen legger opp til nær kontakt mellom forvaltningsnivåene, med delt finansieringsansvar mellom stat og region som hovedprinsipp.

Museumslandskapet i Finnmark besto i 2002 av en struktur med 7 ansvarsmuseer og 6 lokalmuseer, av disse var 10 museer inne med statlig andel på den tidligere tilskuddsordningen, som ble avviklet i 2004. I museumsreformens to første år 2002-2003 fikk 5 museer en økning på 500 000 hver: Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms, Nordkappmuseet, Sør-Varanger Museum – Grenselandsmuseet, Vadsø Museum – Ruija kvenmuseum, Vardø museene.

Alta Museum fikk 500 000 i 2002 og 500 000 (den kulturelle skolesekken) i 2003, til sammen en stimulering i reformen fram til nå på nominelt 1 mill. kroner. Finnmark fikk ingen stimuleringsmidler i 2004, og det er ikke lagt inn ytterligere statlige driftsmidler for 2005.

Fylkeskommunen har sammen med museene gjennomført en aktiv prosess for en samling av museene i tre enheter. Fylkestinget vedtok 9. juni 2003 til forslaget om tre enheter:

- *Kystkultur og gjenreisingsenhet* (Gjenreisningsmuseet for Finnmark og Nord-Troms, Nordkappmuseet, Berlevåg Havnemuseum, Gamvik Museum 71 grader nord, Måsøy Museum),
- *Grensehistorie* (Vardø museene, Vadsø Museum – Ruija kvenmuseum, Sør-Varanger Museum/Grenselandsmuseet – som senere har valgt en tilnærming til Sametinget)
- *Nasjonalt Bergkunstsenter* (Alta museum).

Et argument for Alta Museum som egen enhet er etableringen av bergkunstsenteret og en samorganisering av dette og Alta Museum. Fylkestinget har i 2004 vedtatt å bevilge 10. mill kroner i investeringsmidler til et nybygg som ledd i oppbyggingen av et bergkunstsenter ved Alta Museum.

1.7 Alta Museum; organisering, besøk, personale, økonomi

Alta Museum er et kommunalt museum. Dette innebærer at museet ikke har noe eget styre, og personalet er ansatt i kommunen. Museets viktigste oppgave er knyttet til forvaltning og formidling av bergkunst og arkeologi, men museet skal også fungere som et museum for lokalsamfunnet og regionen i forhold til andre temaer. Museet har et årlig besøk på ca. 70 000. Det er i dag ca. 10 fast ansatte ved museet; direktør (arkeolog), konservator (arkeolog), pedagog, designer, bibliotekar, vaktmester, førstekonsulent, to sekretærer, renholder. I tillegg leies det inn ca. 180 ukeverk (ca. 4 årsverk) til guiding og annet i sommersesongen.

Et bilde av driftsbudsjettet i dag må relateres både til ordinær museumsdrift og tilskudd til forvaltning og tilrettelegging av bergkunsten. En samlet oversikt gir følgende tall:

Økonomi museum, inntekter 2004

Inntekter av salg i butikk, billetter, utleie, ca.	5 000 000
Kultur- og kirkedepartementet, drift	1 705 000
Alta kommune, drift, ca	1 600 000
<u>Finnmark fylkeskommune, drift</u>	<u>275 000</u>
Inntekter Alta Museum totalt 2004, ca.	8 600 000

I tillegg har kommunen gitt tilskudd til enkeltstående prosjekter og aktiviteter, som samlet gir et tilskudd fra kommunen på ca. 2,3 mill. i 2004.

Oversikten gir et bilde av at det er kommune og stat som i hovedsak gir offentlig driftstilskudd til museet i dag. Museet har på bakgrunn av det høye besøkstallet på 70 000 pr år en stor andel egeninntjening i forhold til andre museer, men det er også relativt store kostnader forbundet med innkjøp, tilrettelegging av besøk, guiding osv.

Økonomi bergkunst i 2004

Riksantikvaren gir følgende oversikt over midler til sikring av bergkunsten i Alta for 2004:

Skjøtsel Kap. 1429 post 72.6 Bergkunstprosjektet, ca.	350 000
Annen skjøtsel post 72.6, via fylkeskommunen, ca.	225 000
Kap. 1429 post 72.9 World Heritage List, via f.k.	600 000
<u>Kap. 1429 post 01 del av drift geolog/botaniker, ca.</u>	<u>200 000</u>
Riksantikvaren totalt til bergkunst Alta i 2004, ca.	1 375 000

I tillegg opererer Finnmark fylkeskommune med et eget tilskudd til bergkunsten på 400 000, inkludert lønn til bruk av arkeolog i fylkeskommunen.

Oversikten ovenfor gir i 2004 et samlet offentlig driftstilskudd til Alta Museum samt til forvaltning av bergkunst på i underkant av 5 mill. kroner.

2. ABM-UTVIKLINGS VURDERINGER

ABM-utvikling vil innledningsvis understreke at vi ser positivt på en videre prosess for et styrket og samlet miljø i Alta knyttet til museet og bergkunsten, og vi vil i det følgende argumentere for en videre oppbygging ved å peke på ulike virkemidler og ulike aktørers rolle og bidrag.

2.1 Omtale av prosess og målsetting

Utredningen ”*Etablering av nasjonalt bergkunstsenter – idéutkast med kostnadsestimat*” fra april 2002 er det sentrale grunnlagsdokumentet i saken. Dokumentet gir et godt og bredt grunnlag for videre arbeid og strategier. Prosessen til nå har vist at kommune og fylkeskommune har sterk motivasjon, entusiasme og drivkraft for å få til en ytterligere styrking av arbeidet med bergkunsten i Alta, noe ABM-utvikling ser på som svært positivt og som vil være avgjørende for videre framdrift i saken.

Alta Museum, i samarbeid med andre aktører, framstår i dag som et veldrevet museum som på en god måte kopler forvaltning av verdensarven med formidling. Museet fikk også tildelt prisen European Museum of the Year i 1993. Et årlig besøkstall på 70 000 er svært høyt, og forteller om bergkunstens attraksjon og potensial nasjonalt og internasjonalt, men også at den er tilrettelagt på en god måte. Samtidig har museet spennende planer for ytterligere tiltak, med bruk av ulike teknikker i felt og utstillinger, blant annet med utstrakt bruk av digital teknikk.

ABM-utviklings vurdering er at alle berørte aktører (Alta kommune, Finnmark fylkeskommune, Riksantikvaren, Tromsø Museum, Sametinget) ønsker en styrking av et verdensarvsenter koplet til Alta Museum. ABM-utvikling vil anbefale at det arbeides videre med denne målsettingen, og vil peke på at ulike faktorer danner et godt grunnlag for oppbygging og utvikling;

- grunnlagsarbeidet og drivkraften i kommune og fylkeskommune, fylkeskommunen som regional utviklingsaktør
- avslutningen av Bergkunstprosjektet og delegeringen til fylkeskommunene
- ansvaret for verdensarven, oppfølging av forvaltningsplanen for verdensarvområdet
- museumsreformen og etableringen av sterkere, samorganiserte enheter, bedre kopling mellom museumssektoren og kulturminnevernet

Etter det ABM-utvikling erfarer ser det ikke ut til å være uenighet mellom aktørene om avgjørende, prinsipielle spørsmål som vil stå i veien for en videre utvikling i saken. Det ser ut til å være enighet om å fokusere på muligheter og potensial, der ansvar for forvaltning og formidling av bergkunsten og verdensarven i Alta går foran eventuelle uenigheter av mer organisatorisk og praktisk art.

2.2 Ansvarsområde, ambisjonsnivå og begrepsbruk

I fylkets og kommunens utredning og i Stortingets vedtak er begrepet ”Nasjonalt Bergkunstsenter” brukt. Andre begreper som brukes er ”verdensarvsenter” og ”kompetansesenter”. Begrepsbruk gjenspeiler ambisjonsnivå, og det er viktig med en avklaring av hva som er tenkt lagt inn i begrepet ”Nasjonalt Bergkunstsenter”.

ABM-utvikling mener det ikke er aktuelt å etablere et senter i Alta som skal overta nasjonale forvaltningsoppgaver innen bergkunst. Det er i dag bygd opp et apparat for forvaltning av bergkunsten, jf. omtale av roller, ansvar, myndighet og oppgaver tidligere i notatet. Det er viktig å bygge videre på de aktører og den ansvarsdelingen som er etablert, ved at det primært tenkes supplerende kompetanse i en videre oppbygging i Alta, og ikke konkurrerende.

Dette er også et klart uttalt premiss fra Riksantikvaren. Tromsø Museum har formulert tilsvarende i et brev til Utdannings- og forskningsdepartementet 5.5.2004: *”Vi vil støtte opprettelsen av et nasjonalt bergkunstsenter i Alta, forutsatt at dette klassifiseres som et verdensarvsenter for bergkunsten i Alta og ikke et nasjonalt senter med nasjonale forvaltningsoppgaver”*.

ABM-utviklings vurdering er derfor at begrepet ”Nasjonalt Bergkunstsenter” kan gi et noe misvisende inntrykk, og at det derfor vil være bedre å operere med begreper som ”bergkunst” og ”verdensarv” knyttet til Alta Museum.

I prosessen har det etter det ABM-utvikling erfarer ikke fra noen av partene kommet fram argumentasjon om å knytte nasjonal myndighet og forvaltningsansvar til Alta. Utgangspunktet for fylkets og kommunens utredning er primært knyttet til lokale og regionale oppgaver, samt til en diskusjon av Alta Museum som *”ledende i et nasjonalt bergkunstnettverk”*, uten at det knyttes nasjonal myndighet til dette begrepet.

En diskusjon om nasjonal myndighet og forvaltning til Alta ville satt i gang en mer prinsipiell debatt om roller, myndighet, ansvar og forvaltning mellom Riksantikvaren, landsdelsmuseer, fylkeskommunen og museet, med tilhørende behov for omfattende utredningsarbeid og beslutninger. På bakgrunn av at ABM-utvikling mener dette ikke er aktuelt, har vi heller ikke sett behov for ytterligere faglig utredningsarbeid som grunnlag for vår vurdering til Kultur- og kirke departementet.

2.3 Organisering; etablering av et nytt bergkunstsenter?

Organisering av bergkunstsenteret og museet er sentralt, og inneholder to spørsmål som må avklares; om det skal være én eller to enheter, og hva slags organisasjonsform som er aktuell.

ABM-utvikling mener at én organisatorisk enhet klart er å foretrekke, og at Alta Museum danner utgangspunktet. Vi foreslår derfor ikke å etablere et nytt bergkunstsenter som egen organisasjon. Dette har etter det ABM-utvikling erfarer også støtte blant alle berørte parter. Én felles driftsenhet vil best kunne samle og samordne alle aktiviteter, og vil gi muligheter til en god integrering av kulturminnevern og museum. Denne koplingen er understreket i St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014, der det blant annet heter: *”I ein særskild miljøhandlingsplan for perioden 2001 – 2004 har Kultur- og kirke departementet skissert nærare retningslinjer for samarbeidet mellom museumssektoren og kulturminnevernet. Dei strukturendringane som den pågåande reformprosessen legg til rette for, vil generelt gje museumssektoren betre grunnlag for å ta eit sjølvstendig ansvar for forvaltning av kulturminne og kulturmiljø. Ein sterkare museumssektor vil kunne fungera betre i eit definert samarbeid med kulturminneforvatninga”*.

I nevnte Miljøhandlingsplan underbygges dette på følgende måte: *”Museene er viktige møteplasser og lokale arenaer for dialog og formidling, og de fungerer som kulturminnevernets førstelinje i møte med lokalsamfunn og frivillige. Det bør legges til rette for at fylkene samordner formidling av kulturminner og museer, der for eksempel museene i større grad medvirker til formidling av faste kulturminner.”*

En samlet organisering vil også være i tråd med den pågående museumsreformens målsetting om å samle miljøer og arbeidsoppgaver for å gi det enkelte museum en tilstrekkelig sterk institusjonell basis både faglig og økonomisk-administrativt. Museet vil på en god måte kunne kople forvaltning, bevaring, forskning og formidling i et samlet perspektiv, og stå fram som et kraftfullt bergkunstsenter.

2.4 Organisasjonsform

Fra ulike parter har det kommet fram ulike syn på hvordan organisasjonsformen av museet skal være. I dag er museet kommunalt, noe Alta kommune i utgangspunktet fortsatt vil det skal være. Finnmark fylkeskommune har imidlertid understreket at museet bør ha en mer selvstendig stilling, i tråd med de signalene som legges til grunn i St.meld. nr. 48 (2002-2003) Kulturpolitikk fram mot 2014: *”Når ein slår saman fleire institusjonar, er det viktig å utvikla reelle og fungerande arbeidsfelleskap, der samorganisering inneber felles driftsstyre, felles driftseining, felles arbeidsgjevaransvar og felles økonomiforvaltning. Dette treng ikkje innebera at også eigedomsretten vert overført, men både organisatorisk og arbeidsmessig vil det vera føremoner å samla alt. Dette må likevel vegast mot lokal forankring, motivasjon og eigarforhold i kvart enkelt tilfelle. Det generelle utgangspunktet er at organiseringa skal være tydeleg, godt planlagd og gje kontinuitet. Ein legg til grunn at musea vert organiserte som sjølvstendige institusjonar, med ei organisasjonsform som er lovregulert, og der fullmakt og ansvar ligg på same nivå og er på same hender. Musea bør difor ha eit styre, mellom anna for å sikre ei armlengds avstand mellom museet og forvaltningen. Musea skal vera aktørar i samfunnsdebatten og må ha handlingsrom til å stilla kritiske spørsmål, også til offentlige styresmakter.”*

ABM-utvikling ser at spørsmålet om organisasjonsform kan bli et vanskelig punkt i det videre arbeidet. Kommunens motivasjon er i dag sterkt knyttet opp mot eierskapet, og det kan være fare for denne motivasjonen reduseres dersom museet får en mer selvstendig rolle. Samtidig vil et fortsatt kommunalt eierskap være et problem for andre parter.

ABM-utvikling vil understreke at en organisasjonsform for museet i tråd med ovennevnte signaler i kulturmeldingen er ønskelig, både ut fra et generelt museumspolitisk perspektiv og på bakgrunn av at museet og bergkunstsenteret vil være et økonomisk spleiselag mellom ulike forvaltningsnivåer. De ulike tilskuddspartene vil da kunne legge inn føringer og forventninger i de årlige tilskuddsbrevne, uten at en part skal sitte med direkte eierskap av museet. Kommune og fylkeskommune vil kunne oppnevne representanter til styret, ved at dette nedfelles i vedtektene til institusjonen. Fra statlig side vil styreoppnevning være lite aktuelt.

ABM-utvikling vil samtidig understreke at målsettingen om én samlet organisering for museet og bergkunstsenteret bør være et overordnet utgangspunkt. Vi mener det vil være lite konstruktivt å splitte organiseringen i to enheter fordi de offentlige tilskuddspartene ikke kan bli enige om egnet

organisasjonsform. Dette vil svekke grunnlaget for etableringen av en samlet, slagkraftig enhet, og kan svekke interessen fra ulike parter i det videre arbeidet.

ABM-utvikling vil ikke konkludere med organisasjonsform ut over det som er signalisert ovenfor, det er noe vi mener Alta kommune/Alta Museum og Finnmark fylkeskommune må diskutere videre i tiden som kommer. Vi vil likevel peke på at stiftelse er den form de aller fleste konsoliderte museer har valgt; andre muligheter er interkommunalt selskap eller aksjeselskap.

2.5 Oppgaver, vurdering av nasjonalt nettverk

ABM-utvikling mener fylkeskommunens og kommunenes utredning på en god måte beskriver de oppgaver som tenkes samlet i Alta. ABM-utvikling ser behovet for en oppbygging i Alta relatert til et bredt spekter av oppgaver knyttet til bevaring, forvaltning og formidling av området. God formidling er avhengig av god skjøtsel, dokumentasjon og forskning, og ved å samle alle aktivitetene i én organisasjon legges et godt grunnlag for en god håndtering og samordning av aktivitetene. I det ligger også en målsetting fra ABM-utviklings side om at konsoliderte museer i større grad skal kunne ha oppgaver knyttet til kulturminnevern, også innen bergkunst og arkeologi der det ligger til rette for det.

Samtidig er det viktig at det er nær og god dialog med andre sentrale aktører. Tromsø Museum har hatt og vil fortsatt ha en viktig rolle i forhold til forvaltning, forskning og formidling av bergkunsten i Alta, og Riksantikvaren legger opp til at landsdelsmuseene skal ha et fortsatt ansvar for dokumentasjon. Sametinget har i sin høring til forvaltningsplanen for verdensarven i Alta primært understreket et ønske om å samarbeid om formidlingen. ABM-utvikling vil understreke at det bør etableres kontaktpunkter som kan sikre gode dialoger videre.

Museumsnettverk for formidling av bergkunst?

Det først og fremst innen formidling og tilrettelegging for turisme der Alta Museum i dag framstår som en drivkraft, med en lang og bred erfaring i forhold til andre miljøer i landet. ABM-utvikling legger i arbeidet med museumsreformen til rette for etablering av ulike nasjonale nettverk med utpeking av ansvarlige museer for å sikre framdrift og kvalitet⁴. ABM-utvikling mener det nå bør vurderes om Alta Museum skal innta rollen som ansvarlig for et nasjonalt nettverk for formidling og tilrettelegging av bergkunst. I dette nettverket vil også andre sentrale områder for bergkunst kunne inngå, for eksempel miljøer og konsoliderte museer knyttet til bergkunst i Østfold, Ausevik og Stjørdal. Nettverket vil bidra til å samordne miljøene og styrke formidlingsarbeidet, og ha både et nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Både landsdelsmuseene og aktuelle fylkeskommuner bør ta del i nettverket, som sentrale aktører og premissleverandører.

⁴ For nærmere omtale av nasjonale museumsnettverk, se ABM-utviklings rammenotat: <http://www.abm-utvikling.no/prosjekter/Interne/Museum/museumsreform/enheter.html#nettverk>

2.6 Økonomi; drift

ABM-utviklings vurdering er at alle berørte aktører (Alta kommune, Finnmark fylkeskommune, Riksantikvaren, Tromsø Museum, Sametinget) ønsker en styrking av et verdensarvsenter koplet til Alta Museum. For å få til et samlet løft i et felles spleiselag er det en forutsetning at alle involverte parter støtter opp om formål og intensjoner. Fylkeskommunen opererer med et driftsbudsjett på 3 mill. kroner for bergkunstsenteret i tillegg til ordinær museumsdrift. Fylkeskommunen legger følgende premisser til grunn for en forutsigbar driftsøkonomi i denne størrelsesorden:

- Bergkunstprosjektet avsluttes etter 2005, og det forventes at fylkeskommunene skal overta den økonomiske og forvaltningsmessige ansvaret for skjøtsel av bergkunsten. Finnmark fylkeskommune vil samle denne aktiviteten i Alta, og beregner ca. 1 mill. kroner som tilføres fra Miljøverndepartementet/Riksantikvaren.
- I tillegg legger Finnmark fylkeskommune inn 2 mill. kroner fra Miljøverndepartementet som direkte driftsstøtte til Alta som verdensarv.

I dag er det samlet et direkte, offentlig driftstilskudd til Alta Museum og forvaltningen av bergkunsten i Finnmark på i underkant av 5 mill. kroner, etter følgende fordeling, se detaljer tidligere under punkt 1.7:

Alta kommune, drift museum, ca	1 600 000
Finnmark fylkeskommune, drift museum	275 000
Kultur- og kirke departementet, drift museum	1 705 000
Sentrale midler skjøtsel og World Heritage List, ca.	825 000 (via fylkeskommunen)
Fylkeskommunen, bergkunst	400 000

ABM-utvikling vil gi følgende kommentarer til disse tallene:

- Alta kommune er sterkt inn på driftssiden.
- Finnmark fylkeskommune har et relativt lavt driftstilskudd til museet. Tilskudd til bergkunst ikke definert som faste driftsmidler, og er avhengig av eventuelle sentrale bidrag til fylkene etter bergkunstprosjektets avslutning i 2005. I tillegg kommer eventuelt eget bidrag til bergkunst videre.
- Miljøverndepartementet/Riksantikvaren har sentrale midler både til bergkunst og verdensarv, uten at disse er formulert som faste, forutsigbare driftsmidler.
- Kultur- og kirke departementet har i perioden styrket det faste driftstilskuddet til museet med nominelt kr. 1 000 000, fra et nivå i 2001 på under kr. 600 000 opp til kr. 1 705 000 i 2005 inkludert prisomregning.
- Sametinget har ingen økonomiske tilskudd til museet eller bergkunsten.

ABM-utvikling vil understreke det felles ansvaret som ligger i en videre oppbygging, der bevaring og formidling av kulturarven er den overordnede målsettingen. ABM-utvikling finner det vanskelig å konkret skissere hvilket nivå et samlet driftstilskudd bør ligge på for å kunne etablere et miljø med tilstrekkelig kapasitet og kompetanse. Men vi mener det bør være et reelt løft, og vi vil peke på følgende avgjørende faktorer for en samlet satsing:

- Fra statlig side er det for Alta Museum gjennomført et reelt løft i museumsreformen med en tredobling av driftstilskuddet. Kultur- og kirke departementet bør vurdere ytterligere

- økning, men det vil uansett ikke være naturlig at Kultur- og kirke departementet ensidig skal være den part som styrker driftstilskuddet videre.
- ABM-utvikling vil i lys av dette peke på den lave andelen Finnmark fylkeskommune ligger på til drift av museet, og ser det naturlig at fylkeskommunen vurderer en økning både til museum og forvaltning av bergkunst.
 - ABM-utvikling mener at det er avgjørende at sentral og regional kulturminneforvaltning tar et medansvar for forutsigbar driftsfinansiering, ut fra et generelt sektoransvar for bergkunst og et spesielt ansvar for verdensarven:
 - Dette betinger at Miljøvern departementet viderefører arbeidet med bergkunsten med en økonomisk tilskudd og delegering til fylkeskommunene etter at Bergkunstprosjektet avsluttes i 2005, jf. de forslagene som ligger i Riksantikvaren notat til Miljøvern departementet 10.03.2004.
 - Det innebærer videre at Miljøvern departementet/Riksantikvaren tar et driftsansvar for bergkunsten i Alta som verdenskulturarv, ut fra det ansvaret som ligger i bevaring, dokumentasjon og formidling av disse områdene.

ABM-utvikling legger til grunn at det er én samlet institusjon (Alta Museum/ bergkunstsenter) som skal ta i mot driftstilskudd fra de ulike partene nevnt over. Hver av partene kan da formulere føringer og forventninger i de respektive tilskuddsbrevene. Samtidig fordrer et godt samlet resultat god kontakt mellom tilskuddspartene, for eksempel i et årlig kontaktmøte.

2.7 Nytt bygg; innhold, behov og investeringskostnader

I forlengelsen av at ABM-utvikling vil anbefale en videre oppbygging av et verdensarvsenter ved Alta Museum, så tilsier dette også at museet vil ha behov for nytt areal. Behovet for nybygg og økt areal må knyttes opp til framtidig volum på aktivitet, personale og driftsbudsjett. Det er etter ABM-utviklings vurdering vanskelig å gå i detalj på arealbehov før driftssituasjonen er nærmere avklart.

Gjennomgangen av arealbehov er etter ABM-utviklings vurdering grundig og oversiktlig. Det vil være behov for areal knyttet til nytt, fast personale samt til økt aktivitet med gjesteforskere og arrangering av seminarer. I tillegg kommer behov for noe økt areal til utstillinger og oppbevaring.

Samtidig vil ABM-utvikling mene at en full utbygging i tråd med idéutkastet vil kreve mer enn en økning av samlet driftsbudsjett på ca. 3 mill. kroner, som er fylkeskommunens utgangspunkt i en etableringsfase. Vi vil samtidig stille spørsmål ved volumet på utbyggingen som skissert i idéutkastet, som kan virke noe omfattende i forhold til behovene. Men ABM-utvikling vil understreke at en nærmere analyse av rammene for et nybygg først kan komme når innhold og aktivitet i et samlet kompetansesenter er nærmere klarlagt.

Fylkestinget har i 2004 vedtatt å bevilge 10. mill kroner i investeringsmidler til et nybygg som ledd i oppbyggingen av et bergkunstsenter ved Alta Museum.

2.8 Prosessen videre; drivkraft og forankring

I møtet i Vadsø 25.11.2004 foreslo Finnmark fylkeskommune å etablere en arbeidsgruppe for å føre prosessen videre, med to representanter hver fra kommune og fylke og en fra Sametinget. ABM-utvikling har tidligere pekt på den sterke motivasjonen, entusiasmen og drivkraften som kommunen og fylkeskommunen har vist i arbeidet fram til nå, og vi mener at disse to partene naturlig er hovedaktører i å drive prosessen videre, samtidig med at Sametinget koples inn.

På statlig nivå bør det være en dialog mellom Kultur- og kirke departementet og Miljøverndepartementet for en avklaring av sentrale drifts- og investeringsmidler til videre oppbygging av et kompetansesenter for bergkunst som del av Alta Museum.

Med vennlig hilsen

Randi Ertesvåg
avdelingsdirektør

Espen Hernes
seniorrådgiver

Kopi: Alta kommune/Alta Museum
Finnmark fylkeskommune
Tromsø Museum
Sametinget
Riksantikvaren
Miljøverndepartementet